

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Λαός που ξέρει να τιμάει τους πραγματικά μεγάλους, που ενδουσιάζεται από κάθε ευγενική πράξη, που εμπνέεται και καθοδηγείται από τις ανθρώπινες αξίες, είναι λαός δυνατός, με ψυχικά χαρίσματα, ικανός να μεγαλουργήσει. (Ιωάννης Πεπονής: Ο Πλαστήρας στα γεγονότα από το 1909 μέχρι το 1945).

Καταξιωμένοι, ως Μεγάλοι του Έθνους είναι εκείνοι που με τη θυσία τους αλλά και με το έργο τους, αποκαλύπτουν το μεγαλείο της ψυχής τους για τις ανθρώπινες αξίες, οι οποίες δίνουν το νόημα του προορισμού μας πάνω στο δικό μας πλανήτη, τη γη μας.

Ενδύμημα της ζωής, του έργου και της θυσίας του πρώτου Εθνομάρτυρα της Ελευθερίας του γένους μετά από τη μακράϊωνη σκλαβιά, μα και περιουλλογής, αφού η εξέλιξη των γεγονότων στη Βαλκανική και στο Αιγαίο διακόσια χρόνια μετά τον τραγικό του θάνατο, τον επαναφέρει στην επικαιρότητα ως ασύνωρο οραματιστή και προφήτη.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΓΚΥΡΙΑ

Στις 24/24 Ιουνίου 1798, πριν από 200 χρόνια, μια ρωμαλέα και πνευματική μορφή του Ελληνισμού, ο Ρήγας Βελεστινλής, αφήνει την τελευταία ζωογόνο πνοή του στραγγαλισμένος από τους Τούρκους, με τους 7 συντρόφους του στο Πύργο του Νεμπούζα, κοντά στο Σάβο, παραπόταμο του Δούναβη, στο Βελιγράδι.

Στις 8 Απριλίου (Πολυλάς), ή λίγο νεώτερα του ίδιου χρόνου, γεννιέται σε ένα από τα πιο όμορφα νησιά του Ιονίου, τη Ζά-

κυνδο, ο μετέπειτα αρχηγέτης της Επτανησιακής Σχολής, ο Εθνικός μας ποιητής, ο Διονύσιος Σολωμός.

Ο Ρήγας με τον Θούριο (126 σίχοι), τη “Χάρτα” και τα εθνικά του κηρύγματα, θα ξεσηκώσει το σκλαβωμένο γένος κατά των Τούρκων τυράννων και ο Σολωμός με τον Ύμνο του εις την Ελευθερίαν (158 στροφές) θα κρατήσει αναμμένη φλόγα και το πάθος των αγωνιστών της Επανάστασης του 1821, η οποία θα ξεσπάσει όταν ο Σολωμός θα είναι 23 χρόνων νέος, γαλουχημένος με το όραμα της λεύτερης Πατρίδας.

Γράφει ο Κωστής Παλαμάς στα “Απαντα του Σολωμού”: “Η μοίρα σοφά σα να ταίριασε’ς το ίδιο κυκλοχρόνιομα το τέλος του Εθνομάρτυρα με τα μεγάλα σαλπίσματα μέσας’ς τη Μουσική συμφωνία της Τέχνης”.

Από τον “Θούριο” του Ρήγα και τον Ύμνο εις την Ελευθερίαν του Σολωμού πηγάζει τούτη η αλήθεια: “Αν ο Ρήγας οραματίζεται την Ανάσταση του γένους, ο Σολωμός ψάλλει την πραγματοποίησή της”.

Το 1998, διπλά επετειακό, σημαδεύει το χαμό και τη γέννηση δύο μορφών του Ελληνισμού, υμνωδών την ίδιας πανέμορφης θεάς, της ελευθερίας και πνευματικών προσηποκοτήτων του διαφωτισμού του Έθνους.

**Ρήγας Βελεστινλής. Ο
πρόδρομος του
νεοελληνικού διαφωτισμού
- Ο Εδνεγέρτης - Ο
Πρωτομάρτυρας και
Εθναπόστολος της
ελευθερίας (1757-1798)**

Τα νεανικά του χρόνια - Το όνομα - Η καταγωγή

Το 1757 στο Βελεστίνο, γειτονικό χωριό με την αρχαία πόλη των Φερών, γεννιέται ένα γεροδεμένο παιδί, μια φωτισμένη από τη φύση διάνοια, προορισμένος από την μοίρα του να περάσει στο χώρο του Θρύλου από τα νεανικά του χρόνια και στη αιωνιότητα με το έργο και τη θυσία του.

Και το όνομα αυτού; Ρήγας απαντά ο άγνωστος σε μας νουνός του. Κάποιοι “ευφάνιστοι” αυτό το όνομα το παρουσιάζουν ως ψευδώνυμο για “συνωμοτικούς” λόγους. Κάποιοι άλλοι μας λένε ότι ο Ρήγας στα παιδικά του χρόνια χρησιμοποιούσε το όνομα Αντώνιος Κυριαζής. Το Κυριαζής αναφέρεται ως όνομα του πατέρα του. Τη μητέρα του την έλεγαν Μαρία. Είχε μια αδελφή την Ασήμω και έναν αδελφό τον Κωστή.

Μια άλλη εκδοχή για το όνομα Αντώνιος του Ρήγα έχει τις ρίζες της σε ένα έγγραφο του Γάλλου Προξένου στη Τεργέστη, Μπρεσέ, ο οποίος γράφει στο Γάλλο Πρεσβευτή στη Βιέννη, Βερναδόττη: “Ο Έλλην ονομάζεται Αντώνιος Ρήγας Βελεστινλής ...”. Όμως όταν ο Μπρεσέ γνώρισε το Ρήγα ήταν εκεί και ο Αντώνιος Κορωνιός. Μπέρδεμα; Μάλλον.

Για το επώνυμο, πρέπει να επιστημονούμε ότι βριοκόμασε σε μια εποχή που δεν υπάρχουν δημοτολόγια, ταυτότητες, πιστοποιητικά κ.λ.π. Κυριαρχούν επώνυμα που σχετίζονται με τον τόπο καταγωγής. Από το Βελεστίνο-Βελεστινλής. Από τη Βέρνα - Βαρνάλης. Ο Χρίστος του Βασίλη γίνεται Χριστοβασίλης. Ο Αλέξανδρος του Παπά - Διαμάντη γίνεται Παπαδιαμάντης. Ήταν όλα αυτά συνήθειες της εποχής.

Τη μεταλλαγή του ονόματος από “Βελεστινλής” σε “Φεραίος” υποστηρίζει ο “σιερός συνεργάτης” του Ρήγα Χριστόφορος Περραιβός, ο οποίος συνελήφθη στην Τεργέστη

μαζί με τον Ρήγα. Αργότερα αφέθηκε ελεύθερος γιατί υποστήριξε ότι ήταν υπήκοος Γάλλος. Να επιστημονούμε ότι η στάση του Περραιβού έναντι του Ρήγα δεν ήταν ξεκαθαρισμένη. Η εμμονή του Περραιβού στο “Φεραίος” θα πρέπει να καταχωρηθεί στην αρχαιολατρία του. Άλλωστε το “Φεραίος” είναι το επώνυμο που άνιξε στο χρόνο και που ουσιαστικά το καθιέρωσε ο λόγιος ζακυνθινός Γεώργιος Βενιότης. Να τονίσουμε ότι με τις πληροφορίες για τα ονόματα και επώνυμα απλά προσθέτουμε κάποιες ιστορικές γνώσεις. Το σημαντικό είναι ότι υπήρξε ο Ρήγας.

u Το πραγματικό του όνομα ήταν Ρήγας Βελεστινλής, στο οποίο μερικές φορές προσθέτει τη λέξη Θεσσαλός για να επιστημονήσει την ευρύτερη καταγωγή του. Αυτό το όνομα χρησιμοποιεί στα βιβλία του και σε όλα τα έντυπα που εκδόθηκαν τότε και φέρουν την υπογραφή του.

u Η καταγωγή του; Είναι αυτόχθων κάτοικος του Βελεστίνου. Όλα τα “ευφάνιστα” η συκοφαντικά επιχειρήματα για το όνομα και την καταγωγή του Ρήγα καταρρίπτονται, με τεκμηριωμένες ιστορικά αποδείξεις, από τον Δημήτριο Απ. Καραμπερόπουλο, συγγραφέα του βιβλίου “ΟΝΟΜΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΡΗΓΑ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗ”.

Επίσης διαφωτιστικός, για τις αμφισβητήσεις για το όνομα, την καταγωγή αλλά και άλλα λιβελογραφήματα κατά του Ρήγα, είναι ο Ιστοριοδίφης των αρχείων της Αυστρίας, καθηγητής του Πανεπιστημίου της Βιέννης Πολύχρονος Κ. Ενεπεκίδης, στο βιβλίο του “ΡΗΓΑΣ - ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ - ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ”.

Ρωμαλέα μορφή της Εδνεγεροσίας, κήρυκας του ξεσηκωμού κατά της Τυραννίας, πνεύμα φιλελεύθερο και ανυπότακτο, με αισάλινη υγεία, με αρετές και ψυχικό οθένος ήταν ο Ρήγας. Τον αφήνουν αδιάφορο τα πλούτη του πατέρα του. Το μίσος κατά των Τυράννων, το πάθος για τη λευτεριά της πατρίδας και η δίψα για μάθηση φωλιάζουν στην παιδική του ψυχή. Ο ιερέας του χωριού, που ήταν ο πρώτος του δάσκαλος, θα τον εμποτίσει με το μίσος κατά των τυράννων και θα του μεταδώσει τον παθιασμένο έρωτα για την ελευθερία.

Συνεχίζει τις σπουδές του στη Ζαγορά του Πηλίου, η οποία έχει το πιο συγκροτημένο, για την εποχή του, Σχολείο με την πιο πλού-

σια βιβλιοθήκη (800 τόμοι βιβλία), δώρημα του πατριδολάτρη εμπόρου με πνευματικά ενδιαφέροντα από τη Ζαγορά, Ιωάννη Πρίγκου. Ο Ιωάννης Πρίγκος για την οικοδόμηση, οργάνωση και λειτουργία του Σχολείου και της βιβλιοθήκης στη Ζαγορά είχε συνεργαστεί με τον συγχωριανό του τέως Πατριάρχη Καλλίνικο. Ο Ρήγας συμπλήρωσε αυτές τις ουσιαστικές πρώτες σπουδές του στα Αμπελάκια, πνευματικό κέντρο της σκλαβωμένης Ελλάδας. Οι καλοί του δάσκαλοι του δημιουργούσαν το ενδιαφέρον για κάποιες επιστημονικές γνώσεις, προφανώς γιατί διέγνωναν τη φιλομάθεια του μικρού Ρήγα. Όλοι οι δάσκαλοι του Ρήγα εργαζόταν με προοπτικές την απελευθέρωση της Ελλάδας από τον Τούρκικο ζυγό.

Νεαρός δάσκαλος (20 χρονών περίπου) ήταν στον Κισσό, χωριό του Πηλίου, όταν άκουσε μια μέρα από ένα θρασύτατο Αγά την προस्ताγή να τον περάσει στους ώμους από ένα ορμητικό χείμαρρο. Δεν δέχεται αυτή την προσβολή. Επαναστατεί η σκλαβωμένη ελληνική ψυχή. Τον κτυπάει με ορμή και τον πνίγει μέσα στα λασπόνερα του χείμαρρου, για να βρεθεί αμέσως μετά, στο αντίρτικο σώμα του θείου του Σπύρου Ζήρα, πάνω στον Όλυμπο.

Στα λημέρια των κλεφτών τον γοητεύει η παρθένα φύση. Μακριά από την εφιαλτική ανάσα του κατακτητή κάνει τα πρώτα σχέδια του ξεσηκωμού του γένους. Τελικά κατέφυγε στο Άγιο Όρος, στη Μονή Βασιοπεδίου. Όμως και εκεί δεν έμεινε πολύ χρόνο.

Στα εφηβικά του χρόνια (12-17) έζησε τις σφαγές και καταστροφές των Τούρκων στην Πελοπόννησο, στη Στερέα και στη Θεσσαλία, μετά από την αποτυχία της σχεδόν καθολικής εξέγερσης των Ελλήνων, με την υποκίνηση της Ρωσίας (Μ. Αικατερίνη) η οποία τελικά, με την Συνθήκη του Καϊναρτζή (9-21 Ιουλίου 1774), παράδωσε στους Τούρκους τα κατεχόμενα από αυτήν 18 νησιά του Αιγαίου (Ορλοφικά 1769-1774). Η εμφάνιση μικρού Ρωσικού στόλου στην Πελοπόννησο με τους αδελφούς Ορλόφ και οι υποσχέσεις της Μ. Αικατερίνης για απελευθέρωση παρασύρουν τον Ελληνικό λαό σε πρόωρες εξεγέρσεις, τις οποίες πλήρωσε με αιματοχυσίες και καταστροφές, γιατί η βοήθεια της Ρωσίας ήταν ασήμαντη.

Στην Κωνσταντινούπολη

Γεννημένος αγωνιστής για τα ανθρώπινα ιδεώδη δεν ανέχεται την αδράνεια. Εφοδιασμένος με ουσιαστικές επιστολές πηγαίνει στην Κωνσταντινούπολη. Μαθαίνει Ταλικά, Γερμανικά και αργότερα στο Βουκουρέστι και στη Βιέννη Ιταλικά και Ρωσικά στην προσπάθειά του να διαμορφωθεί σε μία ολοκληρωμένη, πνευματικά και ηθικά, προσωπικότητα ικανή να επηρεάζει δυναμικά τους ισχυρούς του τότε κόσμου.

Στην Κωνσταντινούπολη γνωρίζει την καταξιωμένη οικογένεια των Υψηλάντηδων. Ως Γραμματέας του Αλέξανδρου Υψηλάντη (1726-1807) τον ακολουθεί όταν εκείνος διορίστηκε Ηγεμόνας της Μολδοβλαχίας. Κοντά του μαθαίνει όλες τις δολοπλοκίες της Ευρωπαϊκής διπλωματίας κατά των σκλαβωμένων λαών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. (Αυτός ο Αλέξανδρος ήταν παππούς του πρωτοεπαναστάτη στις παραδουνάβιες ηγεμονίες, γνωστού μας Αλέξανδρου Υψηλάντη (1792-1828)).

Στη Βλαχία

Εγκαταστάθηκε τότε (1785 ή 1785) στο Βουκουρέστι. Είναι ήδη περίπου 30 χρονών, ολοκληρωμένη, πνευματικά αλλά και οικονομικά, προσωπικότητα. Μιλάει 4 γλώσσες και είναι ιδιοκτήτης ενός μεγάλου κτήματος στον κάμπο της Βλαχίας. Γι' αυτό το κτήμα έχει τους επικριτές του.

Από κάποιες άλλες πηγές βρίσκουμε το Ρήγα στη Βλαχία το 1782-1783, με σημαντική θέση στην Αυλή του Νικολάου Καρατζά (1737-1783), ηγεμόνα της Βλαχίας. Ο Περαιβός μας πληροφορεί ότι αργότερα τον πήρε κοντά του ο Νικόλαος Μαυρογένης (1735-1790), ηγεμόνας της Μολδοβλαχίας ο οποίος του παραχώρησε σημαντικά αξιώματα, πλην ο Ρήγας τον αποκαλούσε έκτρωμα της φύσης και ανάξιο ηγεμόνα. Τον αποκεφάλισαν οι Τούρκοι για κάποιες στρατιωτικές αποτυχίες κατά των Αουστριακών. Είχε διοριστεί κερασκέρης (Αρχιστρατήγος) των Τούρκικων Στρατευμάτων κατά τον Β' Ρωσοτουρκικό πόλεμο (1787-1792).

Η παραμονή στις παραδουνάβιες ηγεμονίες σημαδεύει καθοριστικά τους οραμα-

τισμούς του Ρήγα. Μαθαίνει με ικανοποίηση ότι όλοι οι υπόδουλοι λαοί είναι έτοιμοι να ξεσηκωθούν για να σπάσουν τα δεσμά της σκλαβιάς.

Επικοινωνεί με τους διανοούμενους του Γαλλικού διαφωτισμού και με τον ίδιο το Βοναπάρτη. Απορρίπτει τον αδείσμό των Γάλλων διαφωτιστών. Εκείνος ήταν και έμεινε λάτρης του Χριστιανισμού και της Ορθοδοξίας. Η Γαλλική Επανάσταση και οι νίκες του Ναπολέοντα τον παροτρύνουν στην επίσηυση της εξέγερσης του Έθνους, της οποίας αποκαλύπτει στους εκεί Έλληνες και τους ζητάει τη βοήθεια και τη συμμετοχή τους.

Ο Ρήγας έχει κερδίσει τόσο τους ιδύνοντες της Γαλλίας ώστε διορίστηκε σε μια περίοδο και δραγουμάνος στο γαλλικό Προξενείο της Βλαχίας. Από άλλες πηγές φαίνεται ότι, μετά το 1790 χρημάτισε και γραμματέας του Μιχαήλ Σούτσο.

Η αδρόα κατάταξη εθελοντών στο Ρωσικό Στρατό, Ελλήνων, Βουλγάρων, Σέρβων, Βλάχων και Αρβανιτών κατά το Ρωσοτουρκικό πόλεμο (1787-1792) τον πείθει ότι πρέπει να ενθύνει τις προσπάθειες για ένα καθολικό επαναστατικό κίνημα. Όλοι οι δούλοι, οποιασδήποτε φυλής και θρησκείας, ήταν για το Ρήγα αδελφοί που έπρεπε να λυτρωθούν. Θεωρεί την ελευθερία πανανθρώπινο αγαθό.

Ωριμάζει η σκέψη ότι: Ο Ελληνικός λαός και όλοι οι συνοπόδουλοι λαοί που θα αποτινάξουν το ζυγό του Σουλτάνου, έπρεπε να εγκαθιδρύσουν και να οργανώσουν την ελεύθερη δημοκρατική πολιτεία τους.

Στη Μολβοβλαχία οργανώνει επαναστατική οργάνωση, 20 χρόνια πριν από τη γνωστή μας Φιλική Εταιρεία, η οποία απλώνεται ταχύτατα από την Κωνσταντινούπολη στα Βαλκάνια, στα Ιόνια νησιά μέχρι την Ιταλία και φυσικά στην Ηπειρωτική Ελλάδα. Συνεργάτες του είναι από τις χώρες της Βαλκανικής Χερσονήσου, από την Κωνσταντινούπολη και από τον Ελληνισμό της Μικράς Ασίας, λόγιοι, έμποροι, ιερωμένοι, υπάλληλοι, σπουδαστές, οι οποίοι πιστεύουν στην ανάγκη αγώνα για την λευτεριά τους και την απαλλαγή τους από το δεσποτισμό του Σουλτάνου. Η Εταιρία του Ρήγα ιδεολογικά αντανάκλασε τον πατριωτισμό μεγάλων στρωμάτων του σκλαβωμένου Ελληνικού λαού.

Την Εταιρία αυτή αμφισβήτησε ο καθηγητής Άμαντιος με ανακοίνωση του στην Ακαδημία Αθηνών, στον πρόλογο του βιβλίου “Ανέκδοτα Έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή”. Υποστήριξε ότι ουδέποτε υπήρξε τέτοια Εταιρεία. Αποκαλεί δε στους ισχυρισμούς του, “ανακριβή” τον Περραιβό συνεργάτη του Ρήγα, ο οποίος είχε ανακοινώσει ότι ήταν μέλος αυτής της Εταιρείας.

Οι ισχυρισμοί του καθηγητή Άμαντιου είναι ανακριβείς γιατί όλες οι ανακρίσεις του Ρήγα μετά την σύλληψή του σπηρίχθηκαν σε έγγραφα και άλλα στοιχεία που βεβαιώνουν την ύπαρξη αυτής της Επαναστατικής Εταιρείας (Γιάννης Κορδάτος, ΜΕΓΑΛΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. -Τόμος ΙΧ - σελ. 321-387).

Στη Βιέννη

Το 1790 μεταφέρει το κέντρο των επαναστατικών του δραστηριοτήτων στη Βιέννη, αν και το καθεστώς της Αυστρίας είναι φιλικό με τους Τούρκους. Η θέση της Βιέννης στον ευρωπαϊκό χώρο και η προηγμένη τεχνολογία κυρίως σε μέσα τυπογραφίας εξυπηρετούν το Ρήγα. Στη Βιέννη εκμεταλλεύεται τη στενή του φιλία με τον Χριστόδουλο Καρλιανό - Βαρόνο Λάγκνφελντ - (είναι διερμηνέας του) για να εισχωρήσει στον αριστοκρατικό κύκλο της Βιέννης και να αποκτήσει φίλους χρήσιμους για τα σχέδια του.

Πυκνώνει τις επικοινωνίες του με τον Βοναπάρτη. Γράφει επιστολές προς ηγεμόνες, ιερωμένους, λόγιους, πολιτικούς διπλωμάτες, στρατιωτικούς ακόμη και σε φιλόδοξους πασάδες που εκδηλώνουν κάποιες δυσοφρίες προς το Σουλτάνο. Έχει καταφέρει να κάνει στενό του φίλο, όπως μας πληροφορεί ο Γεώργιος Γαζής, τον Πασά του Βιδινίου Παοβάνογλου¹, αποστάτη κατά του Σουλτάνου. Υπάρχουν πληροφορίες ότι είχε επαφές με τον ιδιόρρυθμο Αλή Πασά της Ηπείρου, ονειροπόλο μιας άλλης Οθωμανικής αυτοκρατορίας με την συνεργασία των Ελλήνων.

Τυπώνει το 1790 στη Βιέννη τα δύο πρώτα του βιβλία. “Το Σχολείο των Ντελικάτων Εραστών” και το “Φυσικής Απάνθισμα”. Στην ίδια εποχή μετέφρασε το “Πνεύμα των Νόμων” του Montesquieu.

Στη βιβλιογραφία του Ρήγα πρέπει να προσθέσουμε την επιμέλεια της μετάφρασης του Δ' Τόμου του “Νέου Ανακάρου”, του Αββά

Η "Χάρτα" του Ρήγα Βελεστινλή. Με τα νομίσματα και τις άλλες παραστάσεις της ήταν αληθινή πατριωτική εγκυκλοπαίδεια (ΑΘΗΝΑ, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

Μπαριελεμύ και την μετάφραση από την γαλλική του δράματος του Αββά Μετασασίου "Ηθικός Τρίπους".

Από το όλο συγγραφικό έργο του Ρήγα διαπιστώνονται η Πολυγλωσσία, η αγωνισικότητα για τα ανθρωπίνα ιδεώδη, η πίστη του

προς το Δημοκρατικό Πολίτευμα και η πολιτική του ευελιξία.

Μέσα δε από τις σελίδες των βιβλίων του και των μετέπειτα κηρυγμάτων του περνάει το δικό του διαχρονικό απόφθεγμα: "Όποιος ελεύθερα συλλογάται, συλλογάται καλά".

Επιστροφή στη Βλαχία

Στη Βιέννη ο Ρήγας έμεινε τότε μόνο έξι μήνες. Τον Ιανουάριο του 1791 ο Ρήγας επιστρέφει στη Βλαχία στην οποία ζει, με την μητέρα του και τον αδελφό του, άγαμος, μια σχετική ήσυχη ζωή, χωρίς όμως να πάψει να ενδιαφέρεται για τις δραστηριότητες της Εταιρείας, στην οποία προστίθενται όλο και περισσότεροι αποφασισμένοι για τον ξεσηκωμό του γένους.

Οριστική εγκατάσταση στη Βιέννη

Το 1796 επιστρέφει οριστικά στο Στρατηγείο προπαρασκευής της έκρηξης των οραματισμών του, στη Βιέννη. Τότε αντιλαμβάνεται ότι χωρίς τραγούδια διέγερσης ενός παράφορου ενθουσιασμού, χωρίς προτρεπικά μηνύματα, χωρίς κηρύγματα δεν γίνεται φλόγα ο ενθουσιασμός, δεν πυροδοτείται ο αγώνας της λευτεριάς. Σχεδιάζει τη Χάρτα της Ελλάδας, σε οχήμα Άτλαντα 12 φύλλων και σε ενιαίο χάρτη 4 τετραγωνικών μέτρων, τον οποίο συμπληρώνει με ειδικές σημειώσεις και αλληγορικές παραστάσεις, έτσι ώστε να αποτυπώνει το μήνυμα της Εδνεγεροσίας.

Στη Βιέννη υπάρχουν συνολικά τέσσερις χάρτες. Τρεις του Ρήγα και ένας του Άνδημου Γαζή. Στη “Χάρτα της Ελλάδας” περιέχονται τα νησιά της, μέρος των κατοίκων αυτής στην Ευρώπη (Βαλκανική) και η Μ. Ασία. Εκδόθηκε στη Βιέννη το 1797. Χαράκτης ήταν η “Φρανσουά Μίλλερ” και των τριών χαρτιών του Ρήγα.

Από τις ιστορικές μας υποθήκες τυπώνει σε χαλκογραφία την προτομή του Μ. Αλεξάνδρου πλαισιωμένου με εικόνες Ιστορικών Μαχών της μεγάλης εκστρατείας του, για να θυμίσει τη μεγάλη επιτυχία του Μακεδόνα ηγέτη, ο οποίος δημιούργησε τη δική του αυτοκρατορία από το ποταμό Νείλο μέχρι το ποταμό Ινδός, στα βόρεια της Ασίας. Σκοπός του; Η διέγερση της Ελληνικής περηφάνιας.

Ο Θούριος του Ρήγα

Όταν ο Ρήγας πείθεται ότι χρειάζονται περισσότερα από τα βιβλία του, μηνύματα, ποιήματα και τραγούδια για να τονώσει τις καρδιές των

σκλάβων, γράφει το Θούριο (126 στίχοι) με κεντρική ιδέα την ανάγκη του αγώνα για την Ελευθερία.

Να θυμηθούμε κάποιες στροφές του πρώτου πατριωτικού Ύμνου (Θούριο= πολεμικό τραγούδι, εμβατήριο. Θούριος= ορμητικός, ακράτιτος, πολεμικός). Η διαπίστωση είναι ότι ο αυτό το τραγούδι υπάρχει ταυτότητα σκοπού με τον Ύμνο του Σολωμού, που συντάχθηκε αργότερα (1823) για τον αγώνα της λευτεριάς της Πατρίδας, για τον κατατρεγμό της Ελλάδας από τους “συμμάχους” και για τα ελατώματα της φυλής μας, με πρώτο τη δική νοια.

Ο Θούριος τυπωμένος σε χιλιάδες αντίτυπα και μελοποιημένος σε τραγούδι από τον ίδιο, κυκλοφορεί όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά σε όλα τα δουλωμένα Έθνη. Στα χέρια των σκλαβωμένων θα κάνει τον πόθο ελπίδα και τα οράματα ακλόνητη πίστη.

Ο Θούριος καταξιώνει το Ρήγα ως ενδεδειγμένη μα και ως ποιητή προικισμένο με μεγάλη αίσθηση μελωδού. Ο Γ. Τερσιότης θα γράψει αργότερα: “Τα τραγούδια του αδικοχαμένου Ρήγα εγκρέμισαν, καθώς οι σάλπιγγες εις την Ιερική, τα τείχη της Τριπολιτσάς, ετίναξαν εις τον αέρα μαζί με τους αλλόφυλλους, τα τείχη της Μονεμβασιάς των Αθηνών...”.

Ο Βρανούσης θα πει: “Ο Θούριος ..., είναι μια προκήρυξη που ξετυλίγει ένα πρόγραμμα, ένα έργο πολιτικού διαφωτισμού και επαναστατικής κατάρτισης. Φυσιολογική προέκταση όλου του άλλου έργου του Ρήγα κι’ αποκορύφωμα της Εδνεγερικής του προσπάθειας...”.

Ανθρώπινα Δικαιώματα

Πολυσύνθετη προσωπικότητα, ο Ρήγας είναι εκείνος που συντάσσει πρώτος την πλέον ολοκληρωμένη διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία υιοθετήθηκαν σχεδόν αυτούσια το 1948 από την οικουμενική διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τα έχει κυκλοφορήσει με 17 άρθρα μια Γαλλική διακήρυξη. Ο Ρήγας κυκλοφορεί το 1797 τη δική του διακήρυξη που περιέχει 35

ΕΛΕΥΘΕΡΓΙΑ

Ϊ Σ Ο ΄ Τ Η Σ

ΘΟΥΡΙΟΣ,

Η΄τοι Ορμηπικός Πατριωτικός Ὑμνος ἑρῶτος εἰς τὸν ἦχον :

ΜΥΑ ΠΡΟΣΤΑΓΗ, ΜΕΓΑΛΗ.

ΤΟ ΤΕΛΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ ΘΟΥΡΙΟΥ

- Ὡς πότε παλικάρια, νὰ ζοῦμε στὰ στενά,
 μονάχοι σὰ λεοντάρια, σταῖς ράχαις στὰ βουνά;
 Σπηλιαῖς νὰ κατοικοῦμε, νὰ βλέπωμεν κλαδιά,
 νὰ φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμον, γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά;
- 5 Νὰ χάνωμεν ἀδέλφια, πατρίδα καὶ γονεῖς,
 τοὺς φίλους, τὰ παιδιὰ μας, κι ὅλους τοὺς συγγενεῖς;
 Καλλιῶναι μίας ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ,
 παρὰ σαράντα χρόνοι, σκλαβιά καὶ φυλακὴ.
 Τί σ' ὠφελεῖ ἂν ζήσης, καὶ εἶσαι στὴ σκλαβιά;
- 10 στοχάσου πῶς σὲ ψαίνουν, καθ' ὥραν στὴν φωτιά.
 Βεζύρης, δραγουμάνος, ἀφέντης κι' ἂν σταθῆς
 ὁ τύραννος ἀδίκως σὲ κάμνει νὰ χαθῆς.
 Δουλεύεις ὅλ' ἡμέρα, σὲ ὅ,τι κι' ἂν σὲ πῆ,
 κι' αὐτὸς πασχίζει πάλιν, τὸ αἷμα σου νὰ πιῆ.
- 15 Ὁ Σουῦτζος, κι' ὁ Μουρούζης, Πετράκης, Σκαναβῆς
 Γκίκας καὶ Μαυρογένης, καθρέπτῃς, εἶν' νὰ ἰδῆς.
 Ἄνδρεῖοι καπετάνοι, παπᾶδες, λαϊκοί,
 σκοτώθηκαν κι' ἀγάδες, μὲ ἀδικὸν σπαθί.

στ. 14: Στὰ πηλ (χρ. Κ) καὶ πηλ (χρ. Β') ἔχομε ἕξη ρωνητικῆς ὀρθογραφίας: πβ. καὶ τὸ Ρῶμοι (στ. 19 - χρ. Κ).

στ. 15: Στὶς γράφας μουρούζη (χρ. C) καὶ Σκαναβῆς ἔχομε παραδρομὴ γραφοῦ.

Οἱ πρώτοι στίχοι τοῦ Θούριου.

ΡΗΓΑΣ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗΣ

άρθρα και καλύπτει όλα τα θέματα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Βασική σκέψη του Ρήγα για τη σύνταξή τους είναι το Ελληνικό Κοινοτικό Δίκαιο, του οποίου οι ρίζες βρίσκονται στην παλιά Δημοκρατική Ελλάδα.

Στη διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, να επισημάνουμε πολύ περιληπτικά ότι ο Ρήγας:

ο Οραματίζεται τη συνύπαρξη των λαών χωρίς διακρίσεις φυλής, χρώματος και θρησκείας.

κατώματα και την επανάσταση κατά των τυράννων.

Ο Ρήγας με αυτή του τη διακήρυξη οραματίζεται τα ατομικά και συλλογικά δικαιώματα του ανθρώπου σύμφωνα με τις ανθρώπινες αξίες.

Το Σύνταγμα του Ρήγα

Πνεύμα ανήσυχο μα και διορατικό, ο Ρήγας συντάσσει με αρχική βάση το Γαλλικό Σύνταγμα,

Ποιητικό μεγαλούργημα ο Θούριος είναι:

1 Το ξέσπασμα οργής των Ραγιάδων.

Ως πότε παλικάρια, να ζούμε στα στενά,
μονάχοι Σα λεονάρια, σταις ράκαις στα βουνά;

1 Η απόφαση του θανάτου για τη λευτεριά.

Καλλιώνται μιας ώρας ελεύθερη ζωή
παρά σαράντα χρόνοι σκλαβιά και φυλακή.

1 το μήνυμα ενότητας, σάλπισμα Εθνεγερσίας.

Ελάτε μ' έναν ζήλον, σε τούτο το καιρό
να κάμωμεν τον όρκο, επάνω στον σταυρόν.

.....
Οι νόμοι ναν' ο πρώτος, και μόνος οδηγός,
και της παιρίδος ένας να γένη αρχηγός.

1 Ο όρκος των αγωνιστών

Ω Βασιλεύ του Κόσμου, ορκίζομαι σε σε,
στην γνώμην των τυρράνων, να μην ελθώ ποτέ.

1 Προσκλητήριο όλων των σκλαβωμένων λαών για τον αγώνα της λευτερίας.

Βούλγαροι και Αρβανίτες, Αρμένιοι και Ρωμιοί
Αράπηδες και άσπροι με μια κοινή ορμή.

Για την ελευθερία να ζώσουμε σπαθί
να σφάξουμε τους λύκους που το ζυγό βαστούν
και Χριστιανούς και Τούρκους σκληρά τους τυραννούν.

1 Μήνυμα διάψευσης για το αίτητο των Τούρκων

Ποτέ μη στοχαστήτε, πως είναι δυνατός
καρδιοκτυπά και τρέμει Σα τον λαγό κι αυτός.

ο Θεωρεί αναφαίρετο το δικαίωμα της ελευθερίας, της ανεξαρτησίας και της ίσης μεταχείρισης των λαών ανεξάρτητα προς τα αριθμητικά δεδομένα (πληθυσμός, έκταση κ.λ.π.).

ο Καθορίζει το δικαίωμα, όλων των πολιτών, συμμετοχής στη διοίκηση της Πολιτείας

ο Δεν αποδέχεται δικτατορικά καθυστερήματα και παράνομες διώξεις πολιτών.

ο Αποδέχεται την αντίσταση των λαών όταν "βιάζονται" τα κυριαρχικά τους δι-

ναγμα, το δικό του Σύνταγμα, στο οποίο δίνει τον τίτλο: "Πολιτική Διοίκησης των κατοίκων της Ρούμελης (Ρούμελη= χώρα των Ορθοδόξων - Ρούμ-ιλί), της Μικράς Ασίας, των Μεσογείων νήσων και της Βλαχορροδοβανίας (Ρουμανίας)".

Αυτή την "Πολιτική Διοίκηση" σήμερα θα τη λέγαμε "Καταστατικό Χάρτη" ή το "Σύνταγμα" της απελευθερωμένης Βαλκανικής και της Ανατολικής συμπολιτείας.

Το πολίτευμα της νέας Κοινοπολιτείας, μετά την απελευθέρωση από το τυραννικό ζυγό, όπως κατηγορηματικά καθορίζει ο Ρήγας,

Ο Ρήγας ψάλλει το Θούριο που έγραψε και μελοποίησε ο ο ίδιος.
(Εθνική Βιβλιοθήκη - Παρίσι).

θα είναι δημοκρατικό, με κύρια αρχή την ανεξιδρνηοκία. Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι θα απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα. Όλες οι εξουσίες θα πηγάζουν από το λαό. Τα σύννορα της “Νέας Πολιτείας” θα περιλαμβάνουν τη κεροδόνησο του Αίμου (Βαλκανική), τα νησιά του Αιγαίου και το κώρο της Μικράς Ασίας. Όλους τους κατοίκους τους αποκαλεί

“απογόνους των Ελλήνων”, άσχετα με τη γλώσσα που ομιλούν.

Στη “Νέα Πολιτεία”, όλοι πρέπει να ξέρον γράμματα. Όλοι πρέπει να σιρατεύονται (άνδρες και γυναίκες) και να εκπαιδεύονται στη κρήση των όπλων.

Τονίζεται ιδιαίτερα ότι η σιράτευση είχε μόνο αμυντικό σκοπό.

Ως γλώσσα εγγραφής των νόμων και των Διοικητικών Διατάξεων καθοριζόταν η Ελληνική δημοτική, την οποία μιλούσαν όλοι οι κάτοικοι του χώρου της “Νέας Πολιτείας”.

Αυτές ήταν οι βασικότερες αρχές του “Συντάγματος”, το οποίο αποτελείτο από 124 άρθρα και συντάχθηκε αμέσως μετά την “διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων”. Έγινε όμως γνωστό, το 1871, γιατί τα 3.000 αντίτυπα της αρχικής εκτύπωσης κατασχέθηκαν από την Αυστριακή Αστυνομία.

Το μοιραίο λάθος

Το Δεκέμβριο του 1797 πιστεύει ο Ρήγας, ότι έχει ωριμάσει ο χρόνος για το ξεσηκωμό του γένους και ότι πρέπει να κατέβει στην Ελλάδα (έχει δεχθεί πολλές πιέσεις από την Ελλάδα) για τον συντονισμό του αγώνα.

Πριν ξεκινήσει από την Βιέννη για την Ελλάδα τυπώνει σε χιλιάδες αντίτυπα τη διακήρυξη που θα απευθύνει στους Έλληνες και στους άλλους υπόδουλους λαούς. Στη διακήρυξη επισυνάπτει τον Καταστατικό Χάρτη της Νέας Κοινοπολιτείας που θα ιδρυθεί και θα ονομάζεται “Ελληνική Δημοκρατία”.

Το επαναστατικό αυτό έντυπο με μια φλογερή εισαγωγή καλεί όλους τους λαούς της Ρούμελης (εδώ με τη λέξη Ρούμελη νοείται η τότε Ελληνική και σήμερα Βαλκανική Χερσόνησος), της Μικράς Ασίας, των Μεσογειακών νήσων, της Ρουμανίας (Βλαχομοποδανίας): “Να εκτινάξουν ανδρικούς τον ουτιδανό ζυγό του Δεσποτισμού και εναγκαλιζόμενοι την ελευθερίαν, ανεξαρτήτως θρησκείας, να διακηρύξουν, ενόπιον πάσης της Οικουμένης, την απόφασίν τους ότι προχωρούν στη συγκρότηση μας Δημοκρατικής Πολιτείας.

Ο Ρήγας, προαποστέλλει ως εμπορεύματα από τη Βιέννη 14 κιβώτια (ο αριθμός των κιβωτίων στη βιβλιογραφία δεν είναι πάντοτε ο ίδιος) με όλο το επαναστατικό υλικό (βιβλία, προκηρύξεις, ποιήματα, τραγούδια και ένα εγκόλπιο της στρατιωτικής τέχνης² κ.λ.π.), με τελικό αποδέκτη τον συνεργάτη του στη Τεργέστη, έμπορο, Αντώνη Κορωνιό, ο οποίος θα τα έστειλε στην Ελλάδα (Πρέβεζα). Από τη Βιέννη θα τα έστειλε στη Τεργέστη ο Αργέντης, φίλος και μέλος της Εταιρίας. Με μια επιστολή του (εδώ είναι το μοιραίο λάθος) προς τον Κορωνιό του δίνει επιπρόσθετες οδηγίες. Ε-

κείνος απουσιάζει (ήταν στη Δαλματία), και το γράμμα ανοίγεται από το συνεταίρο του Δημήτριο Οικονόμου με καταγωγή από την Κοζάνη. Δειλός, ιδιοτελής και άπατρις, προδίνει το Ρήγα και τους συντρόφους του στους Αυστριακούς, οι οποίοι μόλις έφθασε ο Ρήγας στο Τριέστη (19 Δεκεμβρίου 1797) με διαταγή του Διοικητή Brigido τον συλλαμβάνουν και τον φυλακίζουν. Μετά από ανακρίσεις περίπου 10 ημερών, ο Brigido έδωσε εντολή στον Αστυνομικό της Τεργέστης να στείλει χειροπόδαρα δεμένο το Ρήγα και τους συντρόφους του στη Τεργέστη για να συνεχιστούν εκεί οι ανακρίσεις.

Πρέπει να σημειωθεί ότι, κατά την σύλληψή του και πριν από τη σωματική έρευνα πρόλαβε και έδωσε σε ένα συμπατριώτη φίλο του (τον Γ. Καλαφάτη) τη σφραγίδα της Δημοκρατίας.

Ο καθηγητής Πολύχρονος Ενεπεκίδης, στο βιβλίο του, που έχουμε ήδη αναφέρει, με μια συγκινητική όσο και μεστή πρωτόγνωρων ιστορικών στοιχείων αφήγηση, μας δίνει το χρονικό του μαρτυρικού τέλους του Ρήγα και των 7 συντρόφων του. Γράφει στο βιβλίο του: “Το πρωινό της 14^{ης} Φεβρουαρίου 1798 έφθασε στη Βιέννη³ ένα σιδηρόφρακτο αμάξι της αστυνομίας. Ήρχειτο από την Τεργέστη μέσω Γκάρτς και έφεραν αλυσοδεμένο έναν φοβερών πολιτικών εγκληματιών - όπως έγραφεν επισήμως ο διοικητής της Τεργέστης Μπριγκίντο-Ήταν ο Ρήγας Βελεστινλής. (Σελίδα 13)

Ο διαπρεπής ιστορικός Σπυρ. Λάμπρου, στο βιβλίο του “ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ ΤΟΥ ΡΗΓΑ” μας δίνει επίσης, με τεκμηριωμένα ιστορικά στοιχεία ολόκληρο το χρονικό της σύλληψης και της εκτέλεσης του Ρήγα και των συντρόφων του.

Ο Ρήγας, με ανοικτά ακόμη τα τραύματά του από την απόπειρα αυτοκτονίας, που επιχείρησε μετά τη σύλληψή του στη Τεργέστη (30/31 Δεκ 1797), παραδόθηκε στις φυλακές της Βιέννης.

Διαβάζουμε στο βιβλίο του Ενεπεκίδη (σελ. 17), τις ακόλουθες ανατριχιαστικές περιγραφές από έγγραφα των αρχείων της επαρχίας Στυρίας.

“Τραφεύς της εν Τεργέστη Αστυνομίας ουνοδεύει εις Βιέννην τον πολιτικόν εγκλημα-

τιάν κρατηθέντα Ρήγα Βελεστινλή” και σε άλλο σημείο:

“Τραυματίες του εν Τεργέστη Περιφερειακού Αστυνομικού τμήματος συνοδεύει εις Βιέννην τον συλληφθέντα Αντώνιον Κορωνιόν”.

Πρέπει να σημειωθεί ότι, εις μεν τον Βέκκι, φρουρό και συνοδό του Ρήγα δόθηκαν 75 φλορίνια για την αυστηρά επιτήρηση, εις δε τον Ραντίσοσσοβιτς συνοδό του Κορωνιού δόθηκαν 25 φλορίνια (ίσως να δόθηκαν περισσότερα).

Αυτή η πράξη είναι ίσως από τα σπάνια δείγματα ηθικής κατάπτωσης ενός δήθεν “πολιτισμένου” Κράτους, το οποίο αμείβει αστυνομικούς δια την φρούρηση αγωνιστών για τα ανθρώπινα ιδεώδη.

Οι συλλήψεις και οι φυλακίσεις απλώθηκαν στο περιβάλλον και τους συνεργάτες του Ρήγα.

Από το σημείο αυτό αρχίζουν οι χυδαίες ανακρίσεις οι οποίες φωτογραφίζουν τη δουλικότητα προς την “Οθωμανική Πύλη”, της χώρας του μετέπειτα Μέτερνιχ, αδιάτακτου πολέμιου των απελευθερωτικών κινήσεων των δουλωμένων λαών του Ευρωπαϊκού χώρου από την τότε Οθωμανική Αυτοκρατορία, την ακεραιότητα της οποίας δρυσκευτικά υπηρέτησε.

Η Ελληνική λεβεντιά όλων των φυλακισμένων, ξένισε τον τότε κόσμο. Κανείς δεν αρνείται την απελευθερωτική του δράση.

Στο ερώτημα ποιοί είναι οι συνεργάτες του, ο Ρήγας απαντάει:

“Συnergάτες μου είναι το Έθνος όλον, όλοι οι Έλληνες που ποθούν τη λευτεριά...”.

Ο Κορωνιός ομολογεί ότι εκείνος πρότεινε στο Ρήγα την συγγραφή βιβλίων και άλλων εντύπων για τη διαφώτιση των Ελλήνων. Ο Αργέντις (πρώτος παραλήπτης του διαφωτιστικού υλικού), ο γιατρός Νικολαΐδης και οι άλλοι συλληφθέντες ομολογούν τη συνεργασία τους με τον Ρήγα, στους αγώνες για την απελευθέρωση της πατρίδας από τον τυραννικό Οθωμανικό ζυγό.

Στις 10 Μαΐου 1798, ύστερα από άδλιες συναλλαγές της Αυστρίας με την “Οθωμανική Πύλη”, ο Ρήγας και οι συνεργάτες του παραδίνονται σιδηροδέσμοι σε συνοριακό φυλάκιο στο Καϊμακάμπ του Βελιγραδίου και από εκεί οδηγούνται στο Πύργο Νεμποΐζα (Neboisa), στις όχθες του ποταμού Σάβου, παραπόταμου του Δούναβη. (Στο Χατζή Μουσταφά ή Μαραολή Αλή παραδόθηκαν οι αγωνιστές της ελευθερίας ως “πρόβατα επί σφαγής”).

Στις 24/25 Ιουνίου 1798 γράφτηκε ο τραγικός επίλογος. Ο Ρήγας και οι 7 συνεργάτες τους στραγγαλιζόταν, ύστερα από φρικτά βασανιστήρια 45 ημερών. Τα πτώματά τους οι Τούρκοι τα πέταξαν στα βρώμικα νερά του ποταμού Σάβου. Άδλιος ο ισχυρισμός των αιώνων δολοφόνων του Ελληνισμού. Είπαν : “Οι κρατούμενοι δραπετεύσαν”. Τα πτώματά τους δεν βρέθηκαν ποτέ. Ο τρόπος θανάτου του Ρήγα έχει περάσει στο “μύθο”, από τις πολλές φανταστικές διηγήσεις αφού δεν υπάρχει αυτόπτης μάρτυρας. Όμως ο μύθος αυτός, αν δηλαδή στραγγαλίστηκε, πυροβολήθηκε ή πνίγηκε, δεν επηρεάζει διόλου τη τραγικότητα της παράκαιρης απώλειας του προάγγελου και εμψυχωτή της επανάστασης.

Ο Ρήγας στάθηκε γενναίος μέχρι την τελευταία στιγμή. Όταν ο Τούρκος δεσμοφύλακας επεχείρησε να του δέσει τα χέρια, εκείνος με δυνατές γροθιές, παρά την εξαντλητική νηστεία επί έξι μήνες που του είχαν επιβάλει οι δεσμώτες του, του τσάκισε τα πλευρά και πριν αφήσει την τελευταία του πνοή βροντοφώναξε: “Έτσι πεθαίνουν τα παλικάρια! Αρκετό σπόρο έσπειρα. Θα βλαστήσει και το γένος μου θα συλλέξει το γλυκό του καρπό”. Ο καρπός της λευτεριάς ωρίμασε. Άτυχος ο Εδνεγέρτης, δεν θα τον χαρεί.

Η σύλληψη και ο θάνατος του Ρήγα δεν υπήρξε απλά μια Εθνική (για τους Έλληνες) τραγωδία. Ο χαμός του μπορεί να θεωρηθεί ως υπερεθνική και πανανθρώπινη απώλεια. (Ενεπεκίδης. “Ρήγας Βελεστινλής, επιστροφή από το δρύλο στην ιστορία”).

2. Το Εγκόλπιο Στρατιωτικής Τέχνης είναι μετάφραση Γερμανικού Στρατιωτικού Κανονισμού. Γίνεται φανερό ότι ο Ρήγας έχει προβλέψει την οργάνωση Τακτικού Στρατού στη νέα Ελληνική Δημοκρατία. Με το “Εγκόλπιο” θέλει να εξασφαλίσει την στρατιωτική εκπαίδευση στη Πολεμική Τέχνη.

3. Οι Τουρκολάτρες Αυστριακοί, “Ευρωπαίοι Χριστιανοί”, ονόμαζαν τον αγωνιστή της ελευθερίας “φοβερό πολιτικό εγκληματία”.

ΡΗΓΑΣ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗΣ

Ο Θ. Κολοκοιρώνης, αρχηγέτης της Εθνο-αναγεννητικής επανάστασης του 1821, με το ξάστερο μυαλό, το απλό και το ντόμφο του ύφους, είπε αργότερα στον Τερτιόετν:

“Ο Ρήγας Φεραίος εσιτάδη ο μέγας ευεργέτης της φυλής μας το μελάνι του θα είναι

Τραγούδησε με σεβασμό αλλά και με ευθύνη τον πρόωρο χαρμό του:

Να θυμίσουμε σήμερα τους ξεχασμένους από εμάς τους νεοέλληνες 7 συντρόφους του μεγάλου Εθνεργέτη, των οποίων τα κορμιά, ύ-

Δύο εξέχουσες πνευματικές, ηθικές και αγωνιστικές προσωπικότητες, ο Ρήγας Βελεστινλής και ο Αδαμάντιος Κοραής, εκφραστές των αναγεννητικών προπαθειών του κατά την προεπαναστατική περίοδο, ανασπώνουν την Ελλάδα, η οποία εικονίζεται με μορφή γυναίκας. Η εικόνα είναι αλληγορική παράσταση σε παλαιά λιθογραφία, που υποδηλώνει τους αγώνες τους για την απελευθέρωση της υποδουλωμένης πατρίδας.

πολύτιμο ενόπιον του Θεού, όσον το αίμα των αγίων έγραψε τροπάρια όλο σόϊ, που εβίαζαν τα τέσσερα να συγνωμίσουν” (Εννοεί τα τέσσερα Έθνη της Βαλκανικής. Αρβανίτες, Βούλγαρους, Βλάχους και Ρωμιούς).

Ούτε η λαϊκή μούσα ξέχασε τον Ρήγα, τον Έθναπόστολο, τον ήρωα της Βαλκανικής.

στερα από τη φρικτή δολοφονία τους, τα σκεπάζουν τα βρώμικα νερά του ποταμού Σάβου.

+ Αργέντης Ευστράτιος, έμπορος από τη Χίο, 31 ετών.

+ Κορωνιός Αντώνιος, έμπορος από τη Χίο, 27 ετών.

+ Νικολίδης Δημήτριος, γιατρός από τα Γιάννενα, 32 ετών.

+ Καρατζάς Ιωάννης, λόγιος από τη Λευκωσία, 31 ετών.

+ Οι αδελφοί:

- Ερμανουήλ Ιωάννης, φοιτητής ιατρικής, 24 ετών και Ερμανουήλ Παναγιώτης, υπάλληλος - λογιότης, 22 ετών από την Καστοριά.

- Τορούντζιας Θεοχάρης, έμπορος από τη Σιάτιστα, 22 ετών.

Ας είναι αιώνια η μνήμη τους.

Η Σημαία του Ρήγα

Γνώστης της επίδρασης των συμβόλων στη ψυχοσύνθεση των Εθνών και ιδιαίτερα των Ελλήνων, ο Ρήγας οραματίστηκε και σχεδίασε τη σημαία της νέας Κοινοπολιτείας. Να πως την περιγράφει: “Η σημαία όπου βάνεται εις τα μπαϊράκια και παντιέρες της Ελληνικής Δημοκρατίας είναι εν Ρόπαλον του Ηρακλέους με τρεις σταυρούς επάνω, τα δε μπαϊράκια και παντιέρες είναι τρίχρωμα και μαύρον, άσπρον και κόκκινον (...). Το κόκκινον σημαίνει την αυτοκρατορική πορφύραν και αυτεξουσιότητα του Ελληνικού λαού. Το άσπρον σημαίνει την αθωότητα της δικαίας ημών αφορμήν κατά της τυραννίας. Το μαύρο, άσπρο, κόκκινον σημαίνει τον υπέρ πατρίδος και ελευθερίας ημών θάνατον”.

Να θυμίσουμε ότι η σημαία της πρώτης Επανάστασης που ύψωσε στο Ιάσιο ο Αλέξανδρος Υψηλάντης στις 22 Φεβρουαρίου 1821, είχε τα ίδια χρώματα. Από τη μια πλευρά έφερε το μυθικό φοίνικα και κυκλικά τη φράση “εκ της στάκτης μου αναγεννώμαι” και από την άλλη όψη είχε κόκκινο σταυρό μέσα σε στεφάνι δάφνης και την επιγραφή “Εν τούτω νίκα”.

Λιβελογραφήματα κατά του Ρήγα

Ο Ρήγας, δυστυχώς υπήρξε στόχος Ελλήνων υβριστών του. Είναι εκείνοι, που σε όλες τις εποχές και σήμερα, παρουσιάζουν δήθεν καινοφανείς ιδέες για να πετύχουν τη προβολή τους, ή για καλύψουν την κενότητα της πνευματικής τους δομής και τις ανικανότητές τους για εποικοδομητικό έργο.

Να σταθούμε στον αποτυχημένο γιατρό Μιχαήλ Περδικάρη.

Από έγγραφο της ανωτάτης Διεύθυνσης της Αστυνομίας της Βιέννης - 3 Μαρτίου 1816 - αποκαλύπτεται ότι ο Περδικάρης, ασήμαντος γιατρός και τότε άνεργος στη Κοζάνη, επιχείρησε να τυπώσει στη Βιέννη ένα λιβελογράφημά του κατά του Ρήγα με τίτλο “Απεικονίσεις ή Περιγραφή Δύο Ανταγωνιζόμενων Ηρώων”.

“Τι να’ χει ο γέρω-Δούναβης κι’ αφρίζουν τα νερά του και μουρμουρίζει τρομερά και τρέχει δολωμένος; Μη τον πλακώνει χειμωνιά, μήνε βροχή τον δέρνει; Διαβαίνουν άτια αράπικα και Τούρκοι αρματωμένοι και Σα βουβάλι στη σφαγή σέρνουν τα παληκάρια. Φωνάζει ο Μαρασλήπασας: “Λεβέντες, τι αργείτε; Βάρτε του Ρήγα, βάρτε του, και την Τουρκιά θα οβήσει”. Με μιας ο νιος τα σίδηρα συντρίβει και πετιέται. Χτυπάει δεξιά, χτυπάει ζερβά, δεξιά ζερβά σκοτώνει. Και πάλι πέφτει ζωντανός εις των Τούρκων τα χέρια. “Σκυλιά κι αν με σκοτώσετε, ένας Γραικός εκάθη. Μένουν χιλιάδες ζωντανοί, για να σας κατασφάξουν”.

(“Παρνασσός, 1877, σ. 925).

ρώων”. Ως δεύτερο ήρωα θεωρεί το Δημήτριο Οικονόμου, καταδότη του Ρήγα στην Αυστριακή Αστυνομία όταν έφτασε στην Τεργέστη.

Ο Περδικάρης έσπευσε να καταθέσει κατά του Ρήγα χωρίς να κληθεί από την αστυνομία της Τεργέστης.

Η ματαίωση της εκτύπωσης αυτού του λιβελογραφήματος οφείλεται στο Βαρδολομαίο Κόπιταρ της λογοκρισίας της Βιέννης του Μέιτερνιχ. Ο Κόπιταρ, ολοβένικης καταγωγής, από βοσκός είχε κατορθώσει να εξελιχθεί σε σημαντική πνευματική προσωπικότητα στη Βιέννη. Θεωρείται σήμερα ως ο ιδρυτής της Σλαβικής Φιλολογίας. Αποδείχτηκε ως ο α-

θόρυβος μεγάλος φιλέλληνας, ο οποίος γνώριζε καλά τις Ελληνικές προσωπικότητες στην Ευρώπη τότε.

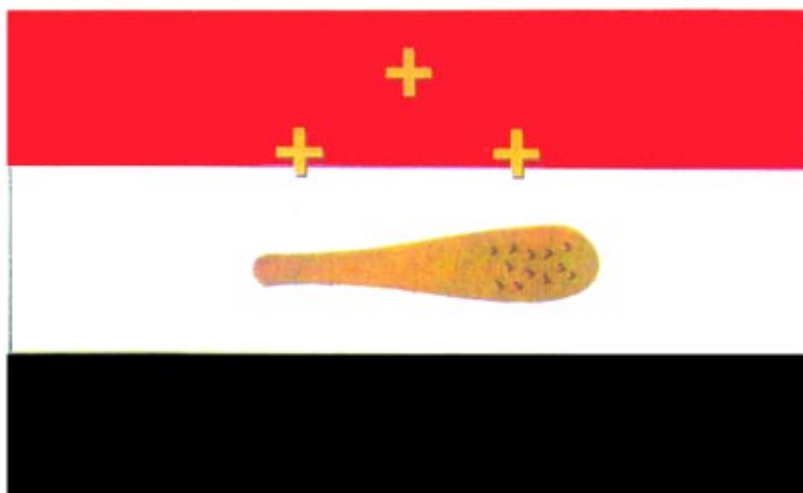
Εκτός από αυτές τις βδελυρές ενέργειες στη Βιέννη του Περδικάρη, στα Αρχεία του Κράτους υπάρχει χειρόγραφο του, με τίτλο “Ρήγας ή Κατά Ψευδοφιλελλήνων”, το οποίο αποτελεί λίβελο κατά του Ρήγα και υμνογράφημα για τον Οικονόμου, προδότη του Ρήγα.

Ο Περδικάρης (Κοζανίτης) με αυτές του τις ενέργειες φαίνεται ότι, εκτός από την ψυχικά ταραγμένη προσωπικότητα τους, θέλησε να υποστηρίξει τον συμπατριώτη του, μεγαλέ-

ακούν το κάλεσμα της μοίρας που τότε ακουγόταν με τη φωνή του Ρήγα.

Δεν υποστηρίζεται ότι ο Ρήγας ήταν “τεκνό του Θεού” και επομένως “αλάθπιος άνθρωπος”. Όμως οι όποιες απόψεις, ευθύνες ή κρίσεις πρέπει να τεκμηριώνονται ιστορικά (αξιόπιστος βιβλιογραφία - Αρχεία - Μουσειακό υλικό κ.λ.π.). Αυτά τα τεκμηριωμένα στοιχεία για το Ρήγα καταχωρούνται σ’ αυτό το κείμενο.

Από αυτά τα στοιχεία διαπιστώνεται ότι ο Ρήγας ήταν ο αγαστός άνδρας, ο ευφυής, ο ακούραστος αγωνιστής για τα ανθρώπινα ιδεώδη, ο χαρισματικός στο πνεύμα, ο δίκαιος, ο στοχαστής, ο πατριδολάτρης, ο πρώτος προφήτης του ερχομού της λευτεριάς στο σκλαβωμένο Έθνος. Αυτής της λευτεριάς που λίγα χρόνια αργότερα, ο Εθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός θα μας πει ότι είναι: “απ’ τα κόκαλα βγαλμένα των Ελλήνων τα ιερά”.

μπορα της Τεργέστης Δημήτριο Οικονόμου, ως “φιλόσοφος της προδοσίας”.

Να επισημάνουμε ότι η κατάδοση και η σύλληψη του Ρήγα είχε γίνει αποδεκτή από όλους εκείνους οι οποίοι δεν ήθελαν τον ένοπλο αγώνα εναντίων των Τούρκων. Αυτοί ανήκαν δυστυχώς στο σύνολο τους στη λεγόμενη “Υψηλή Κοινωνία”.

Ήταν όλοι εκείνοι που κληρονόμησαν αρκετά χρήματα και περισσότερα ελατώματα. Είναι εκείνοι οι ουτιδανοί άρχοντες που ανήκαν “σε ολόκληρο το Κοινωνικό Φάσμα”. Είναι εκείνοι που είχαν προτάξει τον ευδαιμονισμό τους, δώρημα του κατακτητή, από τα ανθρώπινα ιδεώδη. Είναι οι φιλάργυροι, οι αμαθείς, οι άθλιοι προεστοί. Είναι τέλος εκείνοι που ακολουθούν το ριζικό τους και δεν

Οι τελευταίοι χαιρετισμοί του Ρήγα

Αν ο Ρήγας: Με το Θούριο επιχειρεί να κάνει φλόγα τη σπίδα για τη λευτεριά των σκλαβωμένων, που καίει επί τέσσερις περίπου αιώνες μέσα στη χόβολη της ελπίδας. Αν με τη Χάρτα του οραματίζεται την αναβίωση της Ελληνικής Αυτοκρατορίας στη παλιά της έκταση με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη. Αν με τη Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων εκφράζει τον διακάη του πόθο για την αποκατάσταση της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας από τη βαρβαρότητα του τυραννικού Οθωμανικού ζυγού. Αν με το Σύσταγμα της Ελληνικής δημοκρατίας πιστεύει σε μια νέα Κοινοπολιτεία μέσα στην οποία οι λαοί θα ζουν χωρίς διακρίσεις και με ίσα δικαιώματα, στους τελευταίους χαιρετισμούς του ξεδιπλώνει το μεγαλείο του αιδηματικού του

κόσμου, συμμερίζεται τη χαρά της λευτεριάς των συνανθρώπων του που εκείνος δεν θα την χαρεί, δίνει τις τελευταίες του οδηγίες για το στέριωμα μιας ενότητας μέσα σε ένα πνεύμα συνύπαρξης και τέλος αποκαλύπτει την θεοσέβεια και πεποίθηση για την αιώνια ανάπαυση της ψυχής του. Συγχωρεί δε όλους εκείνους τους μνησικάκους που δεν μπόρεσαν ποτέ να συλλάβουν τις έννοιες των ηθικών αξιών που προσδιορίζουν την ανθρώπινη αποστολή τους.

Να επισημάνουμε μερικές μόνο φράσεις του που αποκαλύπτουν τη σοφία, τον πατριωτισμό, την αγάπη προς την θρησκεία και το μεγαλείο της ανθρωπιάς του Ρήγα.

Ευχή: “Μεγάλε Θεέ! Είσαι κριτής μου, γονατίζω μπρος το δικαστήριο της δικαιοσύνης... Επιτρέπεις τη θυσία μου ίσως είναι αναγκαία για την αληθινή σωτηρία της πατρίδας μας. Γεννηθήτω το θέλημά σου”.

Προς το λαό... “Λαέ, στο πρώτο που απευθύνομαι είσαι εσύ γιατί σε σένα κρωσιώ τ’ όνομά μου, την ευτυχία μου, την ύπαρξη μου και που δεν φοβούμαι το θάνατο... Υπάρχεις ακόμη, μ’ όλο που σε συντρίβει το μεγάλο βάρος του δεσποτισμού Δεν έχει παρά να παρουσιαστείς στους εχθρούς σου. Βλέπουν τα χαρίσματά σου και σε ξεχωρίζουν ανάμεσα σε όλες τις ανθρώπινες φυλές και ταπεινώνονται ... Δεν υπάρχει τέχνασμα που να μη μεταχειρίζονται για να σε κάνουν ν’ απαρνηθείς το όνομά σου, τη γη που γεννήθηκες, τη πατρίδα σου... Η δολερή αυτή επιχείρηση δεν πέτυχε, δεν θα πετύχει ποτέ αν διατηρήσεις με επιμέλεια τη θρησκεία σου, τη ήθη σου, τη γλώσσα σου, τα όπλα σου.”

Προς τους άρχοντες: “Η τυραννία παύει να υπάρχει, όταν οι σκλάβοι της έχουν θάρρος κι’ όταν οι ακατάλυτοι δεσμοί τους ενώνουν... Ετοιμάστε στα παιδιά σας καλύτερη τύχη, και κάμετέ τα να μπορούν να βγάλουν μια μέρα το Έθνος από το ζυγό που το πιέζει, αν δεν έχετε σεις αρκετή δύναμη και αρετή να το απελευθερώσετε”. Καλεί τέλος τους Έλληνες άρχοντες ν’ απαλλαγούν από το τέρας της διχόνοιας: “... βοηθήστε με χρήματα την εκπαίδευση της Ελληνικής νεολαίας...”.

Προς τον κλήρο: “... Αν είσατε υπεύθυνοι προς το Θεό δεν είσατε λιγότερο προς την πατρίδα. Η πατρίδα ... σας κάνει να μπορείτε να διευδύνεται τη συνείδηση και τις πράξεις των παιδιών της. Να τους εμπνέετε μεγάλες αρετές και να τους κάνετε να περνάνε το δύσκολο δρόμο της ζωής τους τιμημένα και δοξασμένα...”.

Προς όλους τους Έλληνες: Ο Ρήγας συγκινημένος φανερώνει τη θλίψη του γιατί δεν θα δει τη λευτεριά που σε λίγο θα είναι ο καρπός των αγώνων και θυσιών. Γράφει για όλους τους Έλληνες:

“Ω Συμπολίτες μου! ... Δε ζω πια ... δεν παραστέκω στο χαρούμενο αυτό θέαμα... Η ψυχή μου, πλημμυρισμένη από τις χαρές που το προμάντευμα τούτο την πλουταίνει, ειν’ ευτυχισμένη να εγκαταλείψει πια τη γη και ν’ αναπαυτεί αιώνια. Ναι, πιστέψτε με, αδελφοί μου, θα είστε ελεύθεροι κι ευτυχισμένοι. Αν προσφέρω τα τελευταία αυτά λόγια, είναι γιατί ο θεός το υπόσχεται και το θέλει. Έζησα πολίτης και πεδαίνω ευχαριστημένος. Η χάρις του Θεού, είν μειά πάντων υμών”.

ΓΙΑ ΕΠΙΛΟΓΟ

Ρήγας ο πρώτος πολιτικός που οραματίστηκε τη Βαλκανική ενότητα

Ο Ρήγας με το έργο του, δεν είναι ο προφήτης της πτώσης της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, ο φλογερός εδνεγέρτης του αγώνα της Εθνικής μας Παλιγγενεσίας, αλλά και ο πρώτος οραματιστής της ένωσης των Βαλκανικών κρατών, των νησιών του Αιγαίου και της Μικράς Ασίας σε μια Δημοκρατική Κοινοπολιτεία με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη.

Στο Θούριο, στην Προκήρυξη και στο Σύνταγμα, είναι φανερό ότι ο Ρήγας γνωρίζει τις αντικειμενικές συνθήκες στη Βαλκανική και στη Μεσόγειο, γι’ αυτό τοποθέτησε το πρόβλημα του ξεσηκωμού σε Βαλκανική έκταση. Αν και ονομάζει Ελληνική Δημοκρατία το καθεστώς της νέας Κοινοπολιτείας, που θα δημιουργηθεί μετά από απελευθερωτική εξέγερση, εν τούτοις αναγνωρίζει ίσα δικαιώματα σε όλες τις εθνότητες της Βαλκανικής και της Μ. Ασίας.

Σε αυτές τις βαρυσήμανες και ιστορικές του σκέψεις έχει, ναι, επηρεαστεί από τις αρχές της Γαλλικής Επανάστασης. Όμως δεν την αντιγράφει και ίσως το κυριότερο στηρίζει την επιτυχία του στις δικές του δυνάμεις, προφανώς γιατί οραματίζεται τη νέα Κοινοπολιτεία αυτοδύναμη, χωρίς τις επεμβάσεις των τότε Μεγάλων Δυνάμεων. Ζητάει την υποστήριξη από τον Ναπολέοντα και τον Τσάρνο (Τσαρίνα), όχι όμως τη συμμετοχή ή την επέμβασή τους.

Εδώ ο Ρήγας ξεδιπλώνει την πολιτική του ιδιοφυΐα. Γίνεται προφητικός. Διαιοδάνεται τον καταστροφικό ρόλο της συμμετοχής τους με το “Διαιρεί και Βασίλευε” στο χώρο της Βαλκανικής.

Με το Θούριο, την Προκήρυξη και κυρίως το Σύνταγμα, ο Ρήγας για να εξασφαλίσει το “Ισχύς εν τη ενώσει” προβλέπει την ανεξιδιερώνουν αμετάκλητα τα ανθρώπινα δικαιώματα που εκείνος έχει προβλέψει για όλες τις Εθνότητες της νέας Κοινοπολιτείας. Είναι ολοφάνερο ότι ο Θεσσαλός Εθναπόστολος οργάνωσε μια Εθνική επανάσταση, με πρωταρχικό σκοπό να γκρεμίσει τη Σουλτανική τυραννία και να δημιουργήσει νέες, ανθρώπινες συνθήκες ζωής για όλους τους λαούς της Βαλκανικής και της Μικράς Ασίας.

Η ονομασία “Ελληνική Δημοκρατία” δεν είναι αυδαίρητη και δεν υιοθετεί τυχόν σκέψεις για σοβινιστικές αντιλήψεις του Ρήγα. Στιρίζεται σε αντικειμενικούς παράγοντες εκείνης της εποχής. Να επιστημόνουμε μερικώς:

3 Στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη κυρίως στη Βαλκανική και στη Μικρά Ασία οι Ρωμιοί κυριαρχούν στα αστικά κέντρα και πρωτοστατούν στο εμπόριο, τη βιοτεχνία και στη ναυτιλία.

3 Στη Βαλκανική και στη Μικρά Ασία είναι γνωστή η Ελληνική γλώσσα. Τη μιλάνε οι Αρβανίτες, οι Βούλγαροι, οι Σέρβοι, οι Βλάχοι, οι Αρμένιδες, οι Τούρκοι.

3 Κυρίαρχο όνομα της σημερινής Βαλκανικής³ είναι “Χερσόνησος του Αίμου” ή “Ελληνική Χερσόνησος”.

3 Αυτοί οι μεγαλόπνοοι και πρωτοποριακοί οραματισμοί του Ρήγα τον καθιερώνουν ως κορυφαία Πολιτική προσωπικότητα. Ο δε πρόωρος χαμός του σημάδεψε οριακά τις τύχες των λαών της Βαλκανικής και της Μικράς Ασίας.

3 Τις απόψεις του Ρήγα συμμερίζονται και υποστηρίζουν αργότερα δύο ακόμη κορυφαίες ηγετικές προσωπικότητες. Ο Χαρίλαος Τρικούπης (1832-1896) και ο Ελευθέριος Βενιζέλος (1864-1936), χωρίς να καταφέρουν να ξεπεράσουν κάποια κατάλοιπα που έχουν τις ρίζες τους σε παλιότερες εποχές.

Τέλος πρέπει να τονίσουμε ότι: Ο Ρήγας υπήρξε η μεγαλύτερη Βαλκανική φυσιογνωμία του 18^{ου} αιώνα. Ήταν ο πολιτικός αρχηγός των σκλαβωμένων λαών, ο εμπνευσμένος απόστολος της ελευθερίας, ο μεγάλος αναγεννητής

που με το έργο του και τη δράση του πέρασε στην αθανασία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

/ Άμαντου Κ., Ανέκδοτα Εγγραφα του Ρήγα, Εκδόσεις “ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ” “Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα”.

/ Βρανούσης Ι. Λ., Ρήγας Βελεστινλής 1757-1798, Εκδόσεις “ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΣΩΣΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ”.

/ Ενεπεκίδη Κ. Πολύχρονη, Ρήγας - Υψηλάντης - Καποδιστριας, Έρευνα εις τα Αρχεία της Αυστρίας, Γερμανίας, Ιταλίας, Γαλλίας και Ελλάδας. Εκδόσεις “ΕΣΤΙΑ”, Ιωάννου Δ. Κολλάρου και ΣΙΑ. Α.Ε.

/ Καραμπερόπουλου Απ. Δημητρίου, Όνομα και Καταγωγή του Ρήγα Βελεστινλή, Έκδοση “ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ” “Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα”.

/ Κορδάτου Γ., Μεγάλη Ιστορία Της Ελλάδας - Τόμος ΙΧ, Εκδόσεις “20ος αιώνας”.

/ Λάμπρου Π. Σπυρίδωνα, Αποκαλύψεις Περί Του Μαρτυρίου Του Ρήγα, Εκδόσεις “ΕΣΤΙΑ”.

/ Στάθη Σ.Ε., Το Σύνταγμα και ο Θούριος του Ρήγα, Εκδόσεις “ΑΡΜΟΣ”.

/ Χάου Γκρίντλεϋ Σάμουελ, Ιστορική Σκιαγραφία Της Ελληνικής Επανάστασης, Μετάφραση Ι. Χατζεμμανουήλ - Επιμέλεια - Πρόλογος - Σχόλια Ν. Κολομβάς - Εκδόσεις “ΕΚΑΤΗ”.

/ Εγκυκλοπαίδεια “ΠΑΠΥΡΟΣ ΛΑΡΟΥΣ ΜΠΡΙΤΑΝΝΙΚΑ”, Τόμος 13, Εκδόσεις “ΠΑΠΥΡΟΣ”.

/ Εκδοτική Αθηνών “ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ”, Τόμος ΙΑ’.

/ Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό “ΗΛΙΟΥ”, Τόμος 18, Εκδόσεις “ΗΛΙΟΣ”.

/ Περιοδικά - “ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ”, Τεύχη μνηών Φεβρουαρίου και Μαρτίου 1998.

3. Οι πρώτοι κάτοικοι του χώρου της σημερινής Βουλγαρίας ήταν “Τούρκοι προερχόμενοι από τα βόρεια της Ασίας. Οι Τούρκοι ονόμασαν τον Αίμο “Μπαλκάν”. Αργότερα οι καιροσκόποι ονόμασαν την τότε Χερσόνησο του Αίμου ή Ελληνική Χερσόνησο, “Βαλκανική Χερσόνησο”.